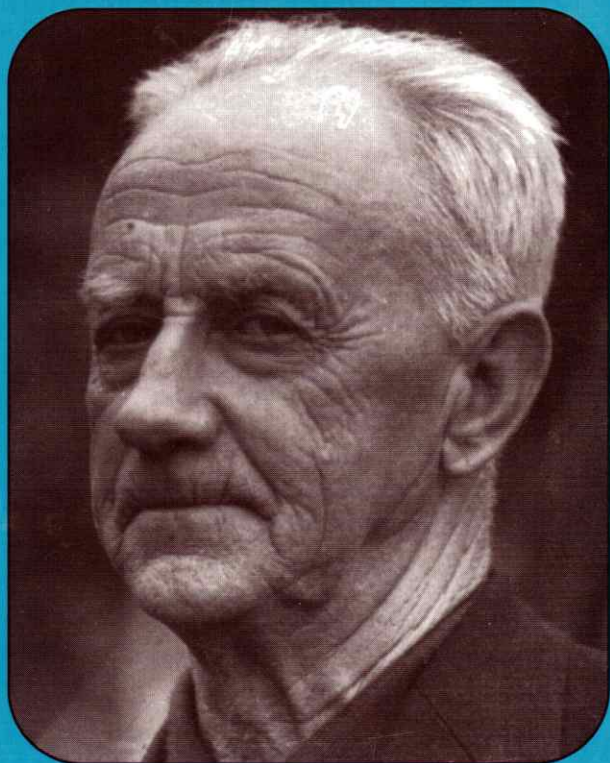

Han leita og han fant

**Minneskrift til hundreårsdagen for
Hans Evensens fødsel
27. oktober 1898**

Av Per Ruud

Han leita og han fant

**Minneskrift til hundreårsdagen for
Hans Evensens fødsel
27. oktober 1898**

Av Per Ruud

Grafisk produksjon: Grafisk Rådgivning as

Opplag: 1000 eks

Forsidebildet: Hans Evensen på 75-års dagen 1973

Utgitt av Nittedal kommune 1998

ISBN 82-993464-2-8

FORORD

I oktober 1998 er det 100 år siden Hans Evensen ble født. For å gi et innblikk i hans liv og levnet, bestemte Nittedal kommune seg for å utgi et minneskrift. Jeg fikk oppdraget med å skrive det, en interessant oppgave jeg tok på meg med glede.

I rundt 25 år samarbeidet jeg med Hans Evensen i Nittedal historielag, og hans innspill i diskusjonene var alltid nyttige og vel gjennomtenkte. Ved sitt engasjement var han en inspirator for oss alle.

Ved å starte fra fødselen og følge Hans Evensen gjennom ulike faser i livet har jeg forsøkt å belyse mannen og hans verk. For han var det å holde minnet om fortida levende ved å bevare, en ledetråd gjennom hele livet. De samlingene han etterlot seg da han gikk bort i 1975, er et godt eksempel på et målrettet ideelt arbeid. Deler av samlingen er i dag utstilt i Rotnes gamle mølle - Mølleparken.

Jeg takker Hans Evensens datter, Irene Myhre, for hyggelig og godt samarbeid under skrivingen av minneskriftet.

Jeg håper at dette hefte vil bidra til å øke interessen for Hans Evensens samlinger.

Nittedal, februar 1998

Per Ruud

INNHold

Innledning

I Bakgrunn

Barneår

I tjeneste

Til Nittedal

Fagforeningsmann og lokalpolitiker

Krigen kommer

II Samlertrang

Alt begynner i det små

Historielagsmann

Folkeopplysningsarbeid

Samlingene vokser fram

Samlingene skifter eier

III Fram i lyset

Mølleparken

Kilder

INNLEDNING

Den økte interessen for lokalhistorien i etterkrigstida som resulterte i dannelsen av en rekke historielag, økte også interessen for å ta vare på redskaper og gjenstander fra vår nære fortid. Denne interessen er blitt grepet begjærlig i mange kretser, og det å ha lokalhistoriske kunnskaper er på en måte blitt et vern mot de raske omveltningene i våre dagers samfunn. Det er nesten blitt en kamp om å eie fortiden, for den er viktig for vår identitet, røtter og tilhørighet. Enkelte kan ha tatt opp en tråd i et historielags mangslungne vev og spunnet videre på den. De som i unge år blir tent på ideen, kan gjøre en stor innsats uten egentlig å ha noe personlig forhold til tingene de samler, enn si ha brukt dem sjøl. Noen ganger kan dette ende i spesialsamlinger.

For andre som ikke har kommet i gang før «skumringen faller på», blir de innsamlede redskaper og gjenstander en gjenopplevelse og et gjensyn med tidlig barndom. De var jo født inn i tida rundt århundreskiftet, en periode svært mye av bygdemuseenes gjenstander stammer fra. Men om samlerne og deres samlinger kan være svært ulike, så har de det til felles at bevaringstanken har slått rot i dem. Det er i de seinere år blitt bygd opp en del slike gjenstandssamlinger rundt i distriktene, og fra faglig hold kalles disse bygdehistoriske samlinger i motsetning til lokalhistoriske samlinger, som er det skrevne ord eller trykt materiale. Hans Evensen brukte svært mye av sin tid både i ungdommen og i modne år til det samlerarbeid vi nå ser resultatet av.

Mange av de bygdehistoriske samlinger vi finner rundt i bygdene, skapt enten av enkeltpersoner eller bygd opp av foreninger og historielag, har ofte dannet grunnlaget for et bygdetun. Ei slik framtid for sine samlinger tenkte også Hans Evensen seg da han i 1974 overførte dem til Nittedal kommune. Det gikk ikke helt slik samleren sjøl tenkte, men for to år siden ble det i Rotnes gamle mølle leid og innredet lokaler til ei bygdesamling. Denne er tilgjengelig for publikum og for skoler. Her utgjør Hans Evensens samlinger størstedelen. Resten av samlingen ligger på lager og det kan seinere monteres nye utstillinger og lages spesialutstillinger av de øvrige delene av samlingene.

Hans Evensen hadde en sjelden sans til å finne ting av antikvarisk verdi, og det er en rikholdig og god samling han har skapt. Den hevder seg godt i selskap med andre romerikssamlinger. Samlerarbeidet ble mer enn en kjær hobby for Hans Evensen, den ble en del av hans personlighet. Ved siden av å være en velkvalifisert samler var Hans Evensen et interessant og spennende medmenneske som tok sin samtid på pulsen.

Mens de fleste historiske bygdesamlinger er resultatet av mange menneskers arbeid, er Hans Evensens samlinger et enmannsverk. Å samle på gammelt var før en litt anonym gammelmannsbeskjeftigelse, nokså blottet for respekt og anseelse. I vår bygd dro Hans Evensen dette arbeidet fram i lyset og plasserte det på kartet. Den lokalhistoriske tidsbølgen var med han, men liv og erfaring viser at for å få til noe, må det stå et personlig initiativ bak. I sine samlerår var han i alle kroker av bygda - han leita og han fant. Måtte dette skriftet bidra til at minnet om Hans Evensen blir holdt høyt!

Vi lar sambygdingen og vennen, Kristen Rønning, få komme til orde med slutten av det diktet han skrev til Hans Evensens 75-årsdag:

Du lyt ha takk
før alt du rakk
opp gjennom åra.
Rekje oppatt alle spåra
etter deg i bygda år før år.
Fæmogsøtti år i tida
toogfæmti hær i lia.
Dæ blir mange steg før den som
bære går.

Lykke tel, på veg i tida
og mårådagen i Skøilia,
mæ takk til Gunvor og tel deg sjøl
før at du har vøksi deg inn i tida
til NITTEDØL.

I

BAKGRUNN

«Det gjaldt å spare, for familien var stor og fortjenesten liten. Den gang var det nok lite med mat ofte, jeg vet vi var glade når vi fikk være med bort, for da fikk vi mat der.»

Hans Evensen om sine barneår

Barneår

Det er til Sør Gudbrandsdal, til Fåberg straks nord for Lillehammer, vi må gå for å finne Hans Evensens fødested. Foreldrene, Hanna og Even Andreassen, giftet seg i 1889, og som unge og driftige tok de fatt på en husmannstilværelse som skulle komme til å vare de neste seksten åra av deres liv. Tallet på husmenn hadde nådd sitt høyeste i 1850-åra med

rundt 80 000, men i siste halvdel av hundreåret minket tallet til under det halve. Det var denne store skaren av slitere Hans Evensens foreldre ble en del av. Nedgangen i tallet på husmenn fortsatte fordi det åpnet seg nye muligheter for både husmann og bonde. En del husmenn emigrerte til Amerika og andre dro inn til byene der det begynte å bli arbeid å få. For bøndene førte omveltningen i jordbruket, det store hamskiftet, som Inge Krokan snakker om, til at de kunne klare seg med færre og noen ganger ingen husmenn etter at de første maskinene var kommet og nye driftsmåter innført.

Farfaren til Hans, Andreas Smiehaugen, var også husmann, men et ledd til bakover finner vi en sjøleier, men han førte et så uryddig liv at han raskt var over i husmennenes rekke. På morsida kom slekta fra Østre

Gausdal - her også mange husmenn - men i tillegg var noen av disse ferdseksbønder, det vil si at de kjørte varer med hest til og fra Kristiania om vinteren. En slik virksomhet kunne vel være et livgivende pustehull ut i storsamfunnet og en kjærkommen avveksling fra en ellers triviell husmannshverdag. Det fortelles at enkelte slektinger på morsida ikke så helt blitt på at Hanna hadde giftet seg inn i trange husmannskår og var blitt sittende med en stor ungeflokke.

Det Hans kunne huske fra sine første barneår, var en liten plass med ei trekkfull og gisten stue med bare ett rom og svalgang utover. Oppe i den store gråsteinspeisen sto komfyren. Her bodde familien, og to og to senger sto oppå hverandre. Sengene husket Hans særlig godt fordi han datt ned fra ei en gang. På plassen høstet de fôr nok til ei ku, og på bestemte dager «gikk faren i gården», som de sa, når han gjorde pliktarbeid på gården

Hans Evensens foreldre med ti av sine elleve barn. Hans er nummer to fra venstre bak.

som plassen lå under. Den daglige kosten hjemme besto av «hårdagsbrød» - hverdagsbrød, et brød med mye havremjøl og litt poteter i. Til jul ble det bakt lefse. Mora var også bakstekone på gårdene rundt om, og Hans kunne huske at han en gang i Håvardslia så en stabbel lefse som var like høy som han sjøl! Riktig godmat vanket det når det var barsel. Da kom det barselsgraut fra naboene, og det ble også sendt med smeltet smør. Den beste maten Hans kunne tenke seg, var kjøttkaker, men det hadde de bare når det var barnedåp.

Å fø med seg en grisunge om sommeren var vanlig i husmannsfamiliene. Slik også hjemme hos Hans. Pengehusholdet var ennå ikke kommet så langt på landsbygda, så grisungen ble betalt med skurdsmål. Det betydde rett og slett at husmannen, eller som oftest kona, måtte skjære ett og et halvt mål åker med skyru, som nesten er det samme som en sigd. Det hendte nok ofte at grisen døde før jul, men arbeidet måtte likevel gjøres.

Bestikket var enkelt. Enhver hadde si treskje med inngravert navn på skaftet, og maten - det gikk mye i graut- ble øst opp i trefat. Til å feie av brødfjøla brukte mor i huset en harelabb, rett og slett bakbeinet av en hare. Det var det også mange andre som brukte.

Hans ble født 27. oktober 1898 på plassen Ørslie i Fåbergbaklia og var eldste gutten i barneflokket på elleve. Før han var det to jenter. Da Hans var i 5-6 års alderen, i 1903 eller 1904, kjøpte faren ei tomt på fire mål for to hundre kroner. Så mye i kontanter var det ikke mange husmenn som hadde, så summen ble stående som lån hos selgeren og skulle forrentes med ti kroner året. Elvebakken kalte de stedet, som var ganske gjenvokst med orekratt. Litt seinere kjøpte faren ei stue til nedrivning for et hundre og femti kroner. Disse pengene og litt til ble lånt i banken på Lillehammer. Uthus kom også opp. På denne plassen ble broren Kristian født i mars måned i det norgeshistoriske år 1905. Om ikke plassen var stor i begynnelsen, så ble det snart bedre. Noe viktig var nå skjedd for familien, den var eier av sitt bosted.

Hans og de andre søsknene i Elvebakken vokste til. Forsommeren var ei fin tid, for da var det mulighet for å tjene litt penger. Først var det turnipluking, seinere begynte gjetinga. Som oppgjør for gjetinga en sommer, kunne Hans minnes at han kjøpte nye støvler og en ny genser som kostet kroner 3,75. Slåttonna var mye voksenarbeid, og de hadde gjerne «laje», som var et tilmålt stykke arbeid for dagen. Når det var gjort, var de ferdige. Hans kunne i eldre år fortelle livlig om de forskjellige arbeidsoperasjonene i det gamle bondesamfunnet.

Hans var noen ganger med faren til andre bygder, og da kunne han få et glimt av kjente folk og steder. Som ung hadde faren vært tjenestegutt hos Christoffer Bruun på hans gård Brandslien, som Hans nå fikk se. De møtte ikke Bruun, men de fikk kaffe av to eldre damer. Bruun var en av dem som førte den grundtvigske folkehøyskole til Norge.

En annen gang var Hans og faren i Follebu i Gausdal, og der bodde jo Bjørnson på Aulestad. Noen folk hadde samlet seg, og faren sa til Hans: – Nå venter vi litt, for snart kjem Bjørnson. Kort etter kom ei innelukket vogn med glassvinduer trukket av to brune hester, og Hans kunne se en hvithåret mann som hilste til alle kanter.

Hans Evensen liv

1898	Født i Fåberg 27. oktober
1913	Konfirmert
1923	Kom til Nittedal Giftet seg med Gunvor Henriksen
1932	Valgt inn for første gang i Nittedal herredsstyre
1942	Kjøpte småbruket Granly
1950 - 70	Samlingene bygges opp
1972	Æredsmedlem i Nittedal historielag
1974	Æredsmedlem i Romerike Historielag Blir tildelt Kongens fortjenstmedalje i gull Samlingen blir overdratt til Nittedal kommune
1975	Dør 8. februar

I tjeneste

1913 var et merkeår for Hans. Da ble han konfirmert, og sammen med sine jamnaldringer gikk det så å si hodestups ut i arbeidslivet. Nå var en jo voksen, må vite. Dette stemte ikke alltid hverken fysisk eller psykisk, og det skulle gå mange år enda, som vi vet, før samfunnet tenkte på en litt mykere overgang til arbeidslivet, enn si en form for yrkesopplæring. Av arbeid var primærnæringene, jord og skogbruk, de mest nærliggende, og Hans begynte som gårdsgutt 14. oktober samme året med fem kroner i festepenger og ei lønn på hundre kroner for vinterhalvåret. Dette var på gården Haukliken i Fåberg. Det var godt for Hans og andre ungdommer i samme situasjon at det første arbeidsstedet ikke lå så langt fra hjemmet.

Straks slåttonna var ferdig på gården, dro Hans og karene opp til sætra for å slå graset der. Her oppe i markene var det så visst ikke bare husdyr å treffe på. Ulv så de ofte. En gang sendte bonden hunden sin etter den, men den kom tilbake skambitt og fæl. Bjørnespor var det også oppi åsen, men bamsen greide å lure det firemannssterke jaktlaget som ble utsendt.

I to og et halvt år var den unge Hans i tjeneste på Haukliken. Han var nå i sitt attende år og for riktig arbeidskar å regne.

Til Nittedal

En kunne nå skrive året 1923. Vi var da her i bygda i ferd med å etablere private telefonselskaper, og dette førte med seg et etter denne tidas målestokk ganske stort anleggsarbeid med graving, reising av stolper og strekking av ledninger.

Hans hadde lett for å komme i kontakt med folk, og her på anlegget fikk han en varig venn. Det var montør Fridtjof Jakobsen fra Søndre Nittedal, seinere viseordfører i bygda. De to kom siden til å arbeide sammen i Nittedal kommunestyre.

Samme året hendte noe av stor betydning for Hans. Han fant seg ei nittedalsjente, Gunvor Henriksen, datter av Henrik Henriksen på plassen Myrene, som ligger på sletta nord for Skøyen. Det ble bryllup, og han flyttet inn hos svigerforeldrene, men bare for ei ganske kort tid. Vesle Irene var nå født, og han sluttet som anleggsarbeider. Fra 1924 var arbeidsplassen Nitedal Krudtværk, for her fulgte det også leilighet med. Evensenfamilien flyttet inn i Kvernstua, som var Verkets eiendom. Bestyrer i Kruttverket var ingeniør Hans Christian Magnus, en mann Hans Evensen etter ei tid fikk god og nær kontakt med. I Kvernstua kom sønnen Reidar til verden i 1925. Litt seinere finner vi familien i den såkalte Syllinggården, en annen av Verkets eiendommer. Irene beskriver forholdet mellom foreldre og barn som nært og godt. Når avgjørelser skulle tas, kom hele familien sammen. Her ser det ut som far Hans var forut for sin tid. Det kunne ofte være trangt om det nødvendige, men han gjentok stadig for barna sine at ærlighet var viktig i alle livets forhold. Uerlighet og uetterrettelighet hadde han lite til overs for. At han mente noe med dette, viste han ved handling seinere i livet. Barna fikk en streng, men rettferdig oppdragelse. Han forlangte mye både av seg sjøl og barna, men han la aldri hånd på dem. Hadde han sagt en ting, eller gitt en beskjed, var det bare å adlyde.

Samlerinteressen som skulle komme til å fylle hans tilværelse seinere i livet, kom tydelig fram hos han allerede nå. Kom han over spenner eller andre gamle pyntegenstander av ulike slag, ble de lagt til side. Plassforholdene i et leid hus tillot ikke samling og oppevaring av større ting, men kom ungene med ting de hadde funnet eller fått, var hans omkved alltid:

– Ta vare på dette, eller dette er verdt noe. Slik var han.

Emigrasjonen til USA hadde startet alt før århundreskiftet, og blant dem som dro ut, var også noen av Hans Evensens søsken. Vi hører ikke noe om at Hans var interessert den gangen, men i 1927 hadde han planene klare om å dra, ikke til USA, men til Chile i Sør Amerika. Men da datteren Åse var underveis, ble planen skrinlagt.

Hvorfor han valgte Chile, har vi ikke fått helt tak på, men det ligger nær å tenke på en norsk utvandring to år før til nesten de samme traktene. Kaptein August F. Christensen landet da med de ti første utvandrerne på øya Santa Maria i Galagaposarkipelet. Flere fulgte etter, også noen fra Søndre Nittedal. En nyttig del av forberedelsene for emigrasjonen var at Hans Evensen lærte seg engelsk sånn passelig brukbart, og dette holdt han ved like livet ut.

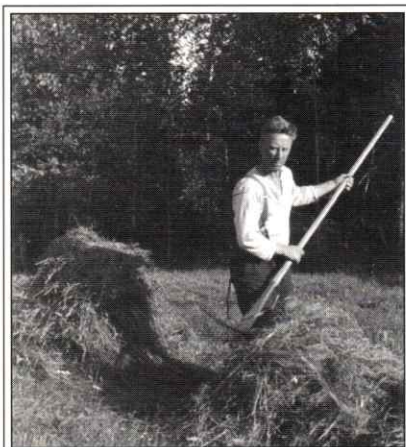

Fagforeningsmann og lokalpolitiker

Fra 1924 og fram til 1940 var Hans Evensen å finne på Nittedal Krudtverks lønningsliste. Det var en etter nittedalsforhold stor arbeidsplass, og den var stabil og sikker. Sikker når det gjaldt lønn, men usikker på andre måter - det smalt jo ganske kraftig der noen ganger, og liv gikk tapt. Hans Evensen likte seg både på den nye arbeidsplassen og i den nye hjembygda si. Arbeidskameratene kom han fort i kontakt med, og han ble deres talsmann. Rett på sak og aldri redd for å tilkjenne sine meninger var kjennetegn ved han. For arbeiderklassen var tida mellom de to verdenskrigene helt spesiell. En reisning for bedre kår var bare mulig gjennom samling av kreftene, og her fant den unge husmannsønnen sin plass i rekkene på ytterste venstre fløy, som rød sosialist. I øst hadde Lenin gjennomført sitt gigantiske statsekperiment og omskapt det store tsarriket til en kommunistisk arbeider- og bondestat. En så med optimisme mot øst, og på partimøtene tonet sungen: – Nu dages det brødre, det lysner i øst.

Dette var sikkert ei interessant tid for Hans Evensen sjøl om problemene i hverdagen var mange. Forskjellene var store, og arbeid var det lite av. Men likevel var folk stort sett fornøyde, og samfunnet vårt kom igjennom denne perioden uten store maktutbrudd. Hans Evensen ble seinere hedret for 50 års innsats i fagbevegelsen. Nå gikk veien videre for han til skolestyre, likningsnemnd, herredsstyre og formannsskap. Det ble ofte en selvfølge at han gikk i brodden når saker i lokalsamfunnet aktualiserte seg. En sterk vilje hadde han uten dermed å virke egenrådlig. Men det ville være rart om det ikke fantes minussider ved mannen. En som kjente han godt, mente han kunne være litt av en rev når det gjaldt å få dreid en sak i den retning han sjøl ville. En annen brukte ordet slu om han i slike anledninger.

Hans Evensen ble valgt inn i Nittedal herredsstyre som representant for Arbeiderpartiet i 1932, -35, og -38¹⁾. Som vi ser, var han så å si i hele tiårperioden 1930-40 medlem av kommunens høyeste styreorgan, og med sine synspunkter bidro han til de beslutninger som ble fattet. Men at han aldri ble noen partislave, ser vi av det han foretok seg etter at han var innvalgt for tredje gang i 1938. Da gjorde Hans Evensen og en representant for samme parti fra Søndre det klart at de ikke lenger kunne representere Arbeiderpartiet og fristilte seg. Som tidligere nevnt var ærlighet en fanesak for Hans Evensen, og det hadde han ikke funnet så mye av i politikken, snarere det motsatte. Derfor reagerte han og gikk sin egen vei. Han opplevde også å bli ekskludert fra Nittedal Arbeiderparti. Grunnen til dette er noe uklar for oss, men det at han hadde hatt forbindelse med en nittedøl som ville stifte et nytt lokalparti, er nevnt som en mulig grunn.

Hans Evensen gjør høyonn på Kruttverkets eiendom Sagerud i 30-åra

I 1934 kjøpte Hans Evensen egen bolig. Det var det vesle huset Fuglevang som ligger noen minutters gange opp fra Hadelandsveien nederst i skogen til Vestre Rud. Den ellers

1) Kommunestyret het herredsstyre helt fram til 1954

Det langsomme samfunnet

På småbrukene i Fåberglia var ikke dagliglivet i åra like etter hundreårsskiftet så mye annerledes enn i hundreåret før. Handkraft var det viktigste i alt jord- og skogsarbeid. Ved siden av havre og bygg var vinterrug en vanlig kornsort over østlandsbygdene. Den ble sådd i august måned. Vi har hørt eldre folk fortelle om

vinterrug også i vår bygd. Noe litt spesielt med denne rugen var at den ikke kunne treskes med vanlig håndtreskemaskin, for da ble halmen for ugrei til å brukes som sengehalm. Rugkornet ble i stedet banket ut med et slagredskap som ble kalt sliul.

Lajebenevnelsen var stadig framme. Den ble brukt ved jaslått, potetopptaking og lauing- hogging av kvist med lauv som ble tørket til dyrefôr.

Spinnerokken var et viktig redskap, og på loftene rundt om lå bjørkeemner som var hogd mens sevjen ennå var i dem. Rokkemakerne var i sving, og det ble dreid og teljet. Med hele ti røkker på kjelken la karene i vei på den ti mil lange turen til Grundsetmarken i Elverum. En rokk ble betalt med en daler, som var vel fire kroner. Daler var hovedmynten i de skandinaviske land fra 1500-

tallet til 1872. Sjøl om dette var lenge etter at kronesystemet var innført, ble benevnelsen brukt både i tale og skrift i mange år etter.

I smia laget smeden alt fra lysestaker, dørhengsler og beslag til redskaper, kroker og lenker. Her ble også sleameier beslått, og hestene fikk ny skoning. Når smeden arbeidet i smia, var det nødvendig at en tro bæljen, og dette arbeidet fikk Hans føling med som guttunge.

Hans Evensen med barnebarn i et kjøretøy fra det langsomme samfunnet. I bakgrunnen Gamlestua - kårboligen fra Fåberg

så realistisk innstilte Hans Evensen ble med i den nystartede Oxfordbevegelsen, og hit kom det kjente menn på oxfordmøte. Det var oslojournalisten Fredrik Ramm, kjent blant annet for sin deltaking som journalist i Roald Amundsens nordpolsflygning med «Norge» i 1926. Her var også sørpolsfareren og nordsjøflygeren Tryggve Gran.

Med sitt engasjement i denne bevegelsen synes vi å øyne at Hans Evensens personlighet rommet mer enn han i tale- og kroppsspråk ga uttrykk for. Noen religiøs mann i tradisjonell forstand var han ikke, men at han også satte pris på immaterielle verdier, er tydelig. Et annet moment peker i samme retning. I Stua, ovenfor Skøyen bodde bygdeoriginalen Ole Stua, som stiftet Stua-menigheten. Hans Evensen har funnet fram mye stoff om han og skrevet det ned. Mellom linjene er det lett å lese hans beundring for denne mannen.

Jakt og fangst lå dette samfunnet nært. Reve- og røyskattsakser ble satt ut. Et røyskattskinn kunne en få fem kroner for. Snarefangst var også tillatt, og Hans kunne huske at karene et år hadde fanget hele nitti storfugl. Trost ble også tatt i snarer. Fuglefangsten sendte de i kasser til Jensen & Co i Torvgata i Kristiania.

I slike omgivelser vokste Hans opp. Her opplevde han det langsomme samfunnet og mottok livsvarige inntrykk fra det. Når han på sine eldre dager tok fram ting fra sine samlinger og begynte å fortelle, var det ikke overlevert kunnskap vi fikk. Nei, det hele var sjølopplevd. Bedre sakkyndig førstehåndskunnskap om livet i bygdene rundt hundreårsskiftet kunne en ikke få. Det er minnene om vanlige folks dagligliv han siden har gitt oss i sine samlinger.

Fram til begynnelsen av 1920-åra gikk ikke Hans Evensens veier så langt vekk fra hjembygda. Han tjente til sitt brød med jord- og skogsarbeid, men hugen etter å se andre steder og framfor alt andre arbeidsplasser vokste i unggutten. Han var fri og frank, og det eneste han hadde å tilby var sin egen arbeidskraft.

Han var en av de mange som fikk betegnelsen proletar. Rikspolitisk hadde det i hans tidlige barnår skjedd det store at Norge var blitt et sjølstendig kongedømme. Han hadde hatt sin tidlige ungdom i de åra som i historiebøkene våre har fått betegnelsen «Den nye arbeidsdagen». Nå skulle landet bygges, og en viktig oppgave var å binde landsdelene sammen ved å bygge jernbaner. Mang en unggutt brøt opp fra grenda eller småbyen for å bli vei- eller anleggsslusk noen år. Jernbanearbeiderne ble også kalt rallarer.

I kjølvannet av dette skjedde også en utbygging av en annen form for kommunikasjon. Telegrafverket trengte folk til utbygging av rikstelefonnettet. Det var med et slikt arbeidslag Hans kom seg sørover bygdene, og slik kom han til Nittedal.

I sin ungdom hadde Hans Evensen opplevd det veldige alkoholkonsumet utover bygdene. Han var sjøl ikke avholdsmann, men nøt alkohol med måte. På denne tida, i slutten av trettiåra, må han ha følt at alkoholen var i ferd med å ta makten over han, og det godtok han ikke. Noe i Oxford-bevegelsen må ha «truffet» Hans Evensen og hjulpet han til å ta avgjørelsen om å bli avholdsmann. Avholdet ble ikke livsvarig, men det varte iallfall til ei tid etter krigen.

Krigen kommer

Da krigen kom i 1940, ble det meste av virksomheten i Kruttverket stoppet, bare patronavdelingen fortsatte. De fleste av arbeiderne ble overført til Norsk Sprengstoffindustri anlegg

på Gullaug i Lier. Hit flyttet også Hans Evensen med familie, og han ble formann i lunteavdelingen. Året etter ble dette anlegget rystet av en voldsom eksplosjon. Mange ble skadet,

Småbruket Granly, 1942

og blant dem var Hans Evensen, som sterkt forbrent ble kjørt til Drammen sykehus. – Han så svært stygg ut, og vi var redde for hvordan det ville gå med han, sier Irene. Rent utenpå kom mennesket Hans Evensen rimelig bra fra dette, men i hans indre hadde det satt seg noe som aldri ble borte. Han ble preget av ulykken, og han besluttet seg da for aldri mer å sette sine bein innenfor en sprengstoffabrikk.

I stedet dro han tilbake til Nittedal våren 1942 og kjøpte småbruket Granly under Skøyen. Hans Evensen var nå 44 år og hadde høstet mye erfaring fra arbeids- og samfunnsliv. Om samfunnet nå var noe annet, så betegnet kjøpet av Granly en tilbakevending til barndomsåra. Her hadde han hus og dyr, og her fant han fred og ro. I alle krigsåra levde familien en stille og litt anonym tilværelse. Disse åra var jo heller ikke noen tid å ytre meninger i. Gunvor og Hans hadde tre barn sjøl, og i tillegg ble 1-årige Ragnhild medlem av familien i 1942 og to år seinere vesle Kirsten Monica, så nå hadde foreldrene mange å stelle for. Det var krigstid og vanskelig for de fleste, men samholdet og enigheten dro nok halve lasset. Noen år inne i fredstida igjen ble Hans Evensen tilsatt som veivokter på østsida av dalen.

Oxfordbevegelsen

Oxfordbevegelsen oppsto i byen av samme navn i England i 1830-åra. Den var en høykirkelig bevegelse som betonte kirkens autoritet. Oxfordbevegelsen ble tidlig i 1920-åra gjenopplivet av den amerikanske presten Frank Buchman som en vekkelsesbevegelse, og den bredte seg til mange land. Høsten 1934 førte Buchman bevegelsen til Norge, og det ble holdt store folkemøter på Bislett. Etter den annen verdenskrig ledet Buchman bevegelsen videre under dens nye navn «Moralsk opprustning».

Det var gjennom ingeniør Hans Christian Magnus at denne bevegelsen kom til Nittedal. Blant eldre folk i stasjonskroken ble Magnus omtalt med bare godord. Som styrer av Nittedal Kruttverk var han en aktet og æret arbeidsgiver, men en fikk også inntrykk av at han betydde mye for sitt strøk på grunn av sine menneskelige kvaliteter.

II

SAMLERTRANG

«Mange timer har jeg gledet meg i selskap med disse gamle ting og redskaper. I grytidlige morgentimer mens skikkelige mennesker lå i sin gode søvn, har jeg sittet ved peisvarmen og latt hver ting fortelle meg sin historie; om hvor de kom fra, om de mennesker som en gang har laget dem, om de forhold disse levde under, om dem som har brukt dem, som sikkert har gledet seg ved dem, like sikkert har noen forbannet dem. Noen har brukt dem under glede og latter, noen under savn og tung og håpløs sorg, noen har gitt dem bort gavmildt av en liten overflod, og noen har kjøpt dem dyrt av sin armod og fattigdom.»

Hans Evensens forord i gjesteboka for samlingene.
Dette kan nesten betegnes som hans credo ²⁾.

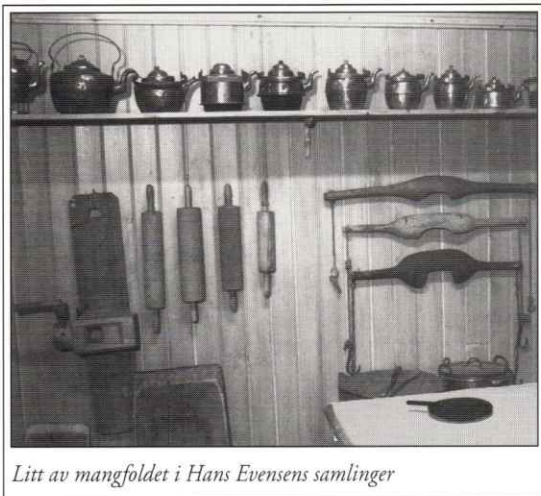
Alt begynner i det små

Det sier seg sjøl at det er begrenset hva en kan samle sammen av ting og oppbevare i kjøkken, stue og kammers i tillegg til det som må være der. Dette var situasjonen for Hans Evensen i 30-åra. Men nå hadde han sjøl gård og grunn, og fra en spe begynnelse kunne han gå videre. Han hadde jo også et ganske stort uthus der mye kunne få sin foreløpige plass. Arbeidet på veien førte mye positivt med seg for det som etter hvert fylte hans sinn og skulle bli hans store lidenskap. Her kom han i kontakt med bygdefolk på en litt annen måte enn før. Praten ble også lettere. Han utvidet sin bygdekunnskap, kontakter ble knyttet i alle samfunnslag og på tvers av politiske skillelinjer.

De første etterkrigsårene var en periode det er vanskelig å finne paralleller til. En glad, optimistisk tid var det. Verdien i vår kultur var det lett å vinne forståelse for. Hele tidsstemningen ble litt av en døråpner for folk som tok det på alvor å føre kunnskapen om vår gamle bondekultur over til etterslekten. En slik gyllen anledning lot nok ikke den pragmatiske Hans Evensen gå fra seg.

Oppkjøpere av gamle ting av kulturell verdi var tidlig i markedet, og mange fine benker

og skap er gått ut av bygda. Noen litt pengesterke kjøpte også til eget hus. Først på hundreåret næret en heller ingen betenkeligheter fra museumsfaglig hold med å føre antikvariske gjenstander ut av bygdene. I etterkrigstida har nye bevaringstanker trengt fram. Desentralisert museumsvirksomhet ble et viktig slagord. Distrikts-, fylkes- og bydemuseer var de som nå skulle framhjelpes. Verdisynet hos museumsfolk, antikvarer

Litt av mangfoldet i Hans Evensens samlinger

2) Latin for jeg tror

Nære venner

Hans Evensen hadde mange venner. Om han hadde noen uvenner, har vi til gode å høre om dem. En god venn var tidligere skolestyrer Hans Gunleiksrud ved Rotnes skole. Noen likhetspunkter mellom de to gir seg med en gang. De kom begge til Nittedal i 20-åra, og de var begge noen og tjue år. De ble begge nittedøler med en sans for bygdas historie og kultur som er ganske enestående.

Vennskapet mellom de to Hans'er kom i stand i de første etterkrigsåra, og det utviklet seg raskt til et godt vennskap basert på respekt for hverandre. Likheten i vesen mellom de to er også påfallende. Lune og rolige var de begge, gjennomført hederlighet i alle forhold sto de begge for, og det ble et vennskap som varte til Gunleiksruds død i 1968. Der de hadde mest samarbeid, på det kulturelle området, lå oppgavene nærmest på rad og ventet. Vi kan nevne antikvarisk registrering, arbeid med ei bygdebok og bedring av bibliotektilbudet for bygdas innbyggere. På de tre feltene spilte de to vennene aktive roller. Da Hans Gunleiksrud brått døde 11. januar 1968, skrev Hans Evensen en rørende nekrolog over sin venn.

I eldre tid snakket en ofte om bygdedoktorer, mens bygdetannleger er mer sjeldne. Det er en slik vi vil trekke fram her. Hans het også han, med familienavnet Ruus. Nittedøl var han av hele sitt hjerte, født på Nordby i Nordre Nittedal. Som ung tannlege slo han seg ned i stasjonslia. Vennskapet med Hans Ruus må vi tro stammet fra det lokalpolitiske arbeidet i 30-åra, – de var begge sosialdemokrater. Hans Ruus engasjerte seg seinere sterkt på det lokalhistoriske og bygdekulturelle området, og her ble det tett vennskap med Hans Evensen. Med en liten foregripelse av tingenes gang vil vi trekke fram et initiativ fra Hans Ruus som viser et vennskaps styrke og bærekraft. Hans Ruus la kort tid etter

Hans Evensens død et stort engasjement i å få stiftet en venneforening for samlingene. Han følte nok at det ved Hans Evensens bortgang ble en litt for markert bråstopp i det videre arbeid etter at kommunen overtok samlingene. Noen andre delte hans syn, og «Hans Evensens venner» ble stiftet. Av mange ulike grunner gikk imidlertid dette arbeidet i stå. Vi i foreningen følte vel at responsen både hos den nye eieren av samlingene og fra nittedølene forøvrig, var langt svakere enn ventet. Om dette engasjementet fra Hans Ruus var oppfyllelsen av et løfte overfor vennen Hans Evensen, er vanskelig å si noe sikkert om, men for oss så det slik ut. Vennskap forplikter heter det, og det var dette et fint eksempel på.

*Hans Evensen og dattersønnen Gaute
har besøk av vennen Hans Ruus*

og private samlere har også forandret seg. Gjenstander og redskaper som den jevne kvinne og mann hadde omgitt seg med og benyttet, ble nå verdifulle i museal sammenheng.

Vi mener derfor å kunne slå fast at Hans Evensen var en av de få som med sine samlinger lå langt framme, for ikke å si forut for sin tid på to punkter: Hans linje var at det han samlet, skulle gi et bilde av slitet hos den jevne mann og kvinne før de maskinelle hjelpemidlene kom, og samlingene skulle forbli i bygda og være et pedagogisk hjelpemiddel for de unge til bedre å forstå sin egen tid.

Håndredskaper og andre mindre gjenstander fra dagliglivet som Hans Evensen kom over alt tidlig i trettiåra, tok han vare på. Det rike utvalget av nettopp disse bruksgjenstandene har blitt noe av grunnstammen i hans samlinger. I 1936 fant han en gammel arbeidstol i Kruttverket. Da var det bare et sete med to bein. Den ble satt i stand og tatt vare på. Slike stoler ble brukt både av blikkenslagere og av kvinner som pakket krutt. – Karoline Fredriksen, tidligere pakkerske – satt på en slik stol fra morgen til kveld i mange år, sier Hans Evensen. Ja, tingene forteller historie, som her fra en av våre gamle, relativt store arbeidsplasser, Nitedal Krudtverk.

Fra bedriftsledermiljø riktignok, men litt spesiell, var kontorstolen til Georg Frølich, grunnleggeren av Nitedal Krudtverk i 1872. Den fant Hans Evensen i fyrkjelleren.

Historielagsmann

Det skjedde da noe på kulturfronten i bygda vår også mange år før kommunen fikk kultursekretær og det nasjonalt var etablert et kulturdepartement. Blant annet ble Nittedal historielag dannet. De tre kommunale nemndene - Den antikvariske, Bygdeboknemnda og Styret for bibliotek og folkeopplysning, alle med arbeidsområder som lå nær innpå hverandre, følte at tida nå var inne for å danne et historielag. For å få til noe, må det både personer og initiativ til. Personene var Sigrun Jensen fra Markerud, Hans Gunleiksrud fra Rotnes skole og Hans Evensen fra Granly.

Stiftelsesmøtet ble holdt hos Per Skøyen på Skøyen gård i mars 1953. Den trettittalls store forsamlingen som møtte fram, representerte en tyngde av bygdehistoriske kunnskaper som var enestående. Disse kunnskapene har nok ikke vi bygdehistorisk interesserte vært flinke nok til å utnytte. Her var Hans Evensen i sitt ess. Det var tydelig. Lun og smilende ruslet han rundt og snakket med folk. Gunleiksrud var møteleder, og en samtemmig forsamling vedtok å stifte Nittedal historielag. Formann ble Birger Kirkeby med Jacob Berg som nestformann.

For å ta vare på det som ble sagt på dette møtet, hadde Hans Evensen med hjelp av sin svigersønn sørget for at en båndspiller sto påsatt på bordet hele kvelden. Båndspiller var en nyvinning på denne tida. Hans Evensens innstilling til det nye var omtrent som så: La oss ta i bruk det nye som kan gi kommende slekter kunnskap om samfunnsforhold før deres tid.

På neste møte i laget utpå ettersommeren holdt Rolf Fladby foredrag om husmenn og husmannsplasser. I samtalen etterpå foreslo Hans Evensen at formannen gjennom Romerike Historielag skulle henstille til Instituttet for sammenlignende kulturforskning om å sette i gang innsamling av minner fra husmannstida. Her viste han en riktig Hans Evensen-side. Emnet lå han nær, og den drevne foreningsmannen visste hvordan han skulle bruke den nye foreningen. Dette var bare ett eksempel. Mens andre nøyde seg med å tenke, hadde han klare forslag.

Hans Evensen ble et langvarig medlem av styret i Nittedal historielag. Kontinuitet i

Fra Aas gård i Hakadal 1968. Nittedal historielag ved, fra høyre, Hans Evensen, Per Johnsen og Knut Rosjø sen. sammen med formannen i Romerike Historielag, Kristen Abelvik, overrekker Ingeborg Fearnley en skive av en stokk fra Raknehaugen som takk for hennes kulturelle innsats i Nittedal.

arbeidet i et historielag betyr mye, likeså dette med rett mann på rett plass. Det siste var tilfelle med Hans Evensen. Han var et nyttig, kunnskapsrikt og givende styremedlem i Nittedal historielag fram til sin død. På styremøtene var han alltid ute i god tid. Dette stemte med det han hadde innprentet sin barn: - Ikke stell dere så noen behøver å stå og vente på dere.

Ved siden av samlerarbeidet var han i disse åra stadig i kontakt med Statens Vegvesen for å få de gamle milesteinene langs Hadelandsveien på plass igjen. Støttene eller steinene var kulturminner og skulle ut på veien igjen, mente Hans Evensen. Han vant dessverre ikke fram i sin sak annet enn for 20 kilometer støtta

i svingen ved Kjøl. Veivesenets svar var at støttene var tenkt inn i deres eget veimuseum. Statens vegmuseum opplyser at det er tatt vare på en del av disse steinene og støttene.

Rett bruk av stedsnavn opptok også Hans Evensen, og i likhet med Otto Skøyen reagerte han med harme når gale stedsnavn fikk innpass i nærmiljøet. Navnet på veien nesten fram til hans eget Granly må vi tro frydet hans hjerte: Stuaveien. Den går fra Hadelandsveien, over tunet på Søsøi (Søndre Skøyen) og opp mot plassen Stua, Ole Stuas hjem.

Hans Evensen hadde opplevd det gamle samfunnet med alle dets ulikheter og forskjeller, men vi hørte aldri han ga uttrykk for noen form for bitterhet. Han var tydeligvis mer opptatt av å gjøre det gamle samfunnet levende for dem som kom etter, enn å henge seg opp i det «vrangt og skakke», som Peer Gynt uttrykker det. Men om gamletida betydde mye for han, gled han lett inn i alle miljøer i sin egen samtid. Dette var lett å registrere av oss som kjente han. Enklest kan det sies slik: Hans Evensen likte å omgås mennesker.

En stor begivenhet for Nittedal historielag var da laget bidro til at Ingeborg Fearnley ble hedret av Romerike Historielag i 1968 for sin kulturelle innsats i Nittedal. Her hadde

Nittedal historielags styre ved Per Johnsen, Knut Røsjø sen. og Hans Evensen gjort et grundig forarbeid. Formann i Romerike Historielag var i disse åra tidligere lensmann på Lørenskog, Kristen Abelvik, som svært ofte gjestet Nittedal historielags årsmøter. Abelvik viste stor interesse for Hans Evensens samlerarbeid, og tonen mellom dem var hjertelig og ekte.

Hans Evensen mottok flere hederbevisninger for sitt arbeid. Alt i 1972 ble han utnevnt til Nittedal historielags første æresmedlem, og i 1974 fulgte æresmedlemskap i Romerike Historielag.

Folkeopplysningsarbeid

Det lå Hans Evensens intellekt nær å satse på folkeopplysning. Således var han i 1938 en av de viktigste aktørene ved opprettelsen av den 2-årige private middelskolen i Rotneskretsen. Her var det 20 kroner måneden i skolepenger til lærerlønn. To av hans barn gikk der, og mange ungdommer fra bygda fikk her viktige kunnskaper å starte livet med. Da guttemusikkorpset ved Rotnes skole ble dannet, hadde han også en finger med i spillet.

Hans Evensen og barnebarna Gaute og Hanne under oppføring av Knubbestua

Mer direkte plantet i folkeopplysningens tjeneste kom han til å bli en del år seinere da han ble tilsatt som styrer av den kommunale folkeboksamlingen. Da holdt han til på loftet i det gamle kommunehuset på Mo. Her var det trangt, og mye av bøkene måtte ligge i kasser. Siden fikk han et rom i kjelleren. Det var ikke så mange låntakere, men Evensen stelte vel med både bøker og låntakere. Seinere ble det opprettet små filialer rundt om i bygda. Kurs i fremmedspråk som sjølstudium basert på bruk av grammofonplater, de såkalte linguaphonekursene, ble nå populære, og Evensen var raskt ute med å kjøpe inn dette hjelpemiddelet til biblioteket.

Ja, flink var han til å følge med. Systemet med rullende bokbuss, innførte han i Nittedal. Det foregikk slik: Lærer Oskar Bandlien ved Rotnes

skole var eier av en stor Chevrolet personbil modell 1935. Bak i denne satte de inn ei hylle til bøkene. Det var særlig i Ask-kroken de kjørte. Med Bandlien som sjåfør, Hans Evensen ved siden av og hans datter Ragnhild bak som bibliotekar, pågikk disse turene vel et års tid. Bandlien minnes dette i dag og mener at tida var 1955-56.

Han fortsatte med bibliotekararbeidet ei tid, men så tok dessverre misbruken av alkohol til igjen. Han sa ikke nei til å motta hjelp for dette, og mannen Hans Evensen reiste seg igjen. Med god støtte i rolige og solide mor Gunvor gikk det bra. Hun klaget aldri. Med nye krefter gikk han inn for oppbygging av samlingene. Han måtte jo ordne med husrom til alt han nå hadde.

Samlingene vokser fram

Den vesle peisestua sto der alt tidlig i femtiåra, like ovenfor våningshuset. Hit gikk Hans Evensen i grytidlige morgenstunder når han følte det var nødvendig å ha fred. Da satt han i solrenning og fuglesang og laget beskrivelser av gjenstander, og tankene fór nok ofte oppover mot Fåberglia.

Han førte alltid dagbok, og det ble oftest gjort her. Dikt hadde han en stor samling av, og han arbeidet med å lære dem utenat. – Dette hadde han etter sin mor, sier Irene, – hun var akkurat samme typen.

Det neste huset var Knubbestua, som kom fra Sagerud (Kruttvirket). Ettersom større ting, bord og stoler, benker og skap ble tilført samlingene, trengtes et hus med stor golvflate. Et slikt var han i hjembygda og fant. Kårboligen fra Håvardslie i Fåberg, et tømmerhus på 6 ganger 8 meter tok han ned, fraktet det til Nittedal og la det opp igjen. Røstet på huset var skrøpelig, så det laget han nytt. Huset hadde to rom. Det siste tilskuddet av hus for samlingene på Granly var stabburet fra den gamle lærer-eiendommen på Slattum. Det huset en del gammelt inventar. Vi var nå kommet til rundt 1970 og samlingene fikk etter denne tida ikke tilført så svært mange ting.

En dag var vi sammen med Hans Evensen i samlingene på Granly ganske lenge. Borte ved vinduet i kårboligen hadde han laget til en fin sitteplass, og det var tydelig at han likte seg der. Der slo vi oss ned. Sjøl sittende foran Nittedal kommunes første skrivebord, ga han interessante glimt fra sitt samlerarbeid. Våre store nasjonale diktere interesserte den leseglade Hans Evensen. Her var store bilder av Ibsen, Bjørnson, Garborg og Sivle, og ikke å forglemme bygdeoriginalen Ole Stua. Under samtalen kom det fram at interessen for bygdehistorie, var noe han hadde med

Hans Evensen utenfor Gamlestua med Ole Stuas gjerde 1969

seg fra barndommen. Vi noterte noen setninger den gangen, og gjengir dem her. Han sa: – I mitt barndomshjem i Fåberg var det historie rundt meg over alt. Mange små drypp har skapt interessen, men mest har samtaler med de gamle betydd for meg. Ytre omstendigheter, stifting av familie, dårlige tider også videre, har ført til at det først er etter siste krig, jeg har kunnet ta fatt på samlerarbeidet.

Vi gjorde enda en runde, og så at hyller og vegger i huset var dekket av et utall gjenstander. Det var peis- og kjøkkenredskaper av alle slag, kobberkjeler og lykter, hjemmestøpte lys og krutthorn. Et veggskap fra 1778 var også der. Hestestutyr, pent dekorerte bogtrær, seletøy og dombjeller var også å finne.

Vi husker at økonomi ble berørt under samtalen. Samme hvor økonomisk og sparsomt han la an dette arbeidet, er det en klar sak at noe pengeutlegg ble det. Hvordan mestret han dette? Han svarte. – Enkelte ganger har jeg nok brukt mer penger på dette enn jeg egentlig har hatt råd til. Problemer med å forstå det hadde vi ikke. Han fikk det iallfall til

Hans Evensen på 75-års dagen

innenfor sine egne trange økonomiske rammer. Penger var for Hans Evensen ingen dominerende størrelse i tilværelsen. – Av det vesle han sjøl hadde, ga han gjerne bort den siste krona, hvis noen var i nød, sier Irene.

Alle gode hensikter til tross, er det vel rett å si at de bygningene som huset samlingene, ikke var så gode og heller ikke hadde slike plassforhold at de kunne bli et permanent framvisningssted for samlingene. Og kan ikke et bygdemuseum få framvist sine ting, er det dødt.

Rimelig klar over dette var utvilsomt «han far sjøl». Han hadde samlet gjenstandene og egenhendig satt opp bygningene som foreløpig huset dem. Fra hans side var innsatsen gjort. Bygningene tjente sin oppgave så lenge Hans Evensen levde.

Samlingene skifter eier

Ut i 60-åra tok Hans Evensen og datteren Irene fatt på oppgaven med å lage en fortegnelse over gjenstandene. Da de var ferdige, hadde de vært innom hele 447 nummer. Første del av fortegnelsen gir opplysninger om fra hvem eller hvorfra tingen er kommet, og om det er kjøp eller gave. Siste del er en kort beskrivelse av gjenstandene. Her gir Hans Evensen mange historiske glimt, men det vil føre for langt å komme inn på dette.

I 1972 overleverte Hans Evensen kommunens første kultursekretær, Gro Wester, et eksemplar av denne fortegnelsen. Nå ble disse samlingenes store omfang for alvor kjent.

I 1968 var Hans Evensen sytti år, og han hadde alt lenge vært opptatt av den skjebne samlingene ville få i framtida. Egentlig likte han ikke tanken på at de skulle flyttes. Men han var klar over den belastning familien ville få dersom de ble stående på eiendommen. Han grunnet nok mye på hvordan han skulle tilrettelegge dette. Han likte å tenke høyt om det og snakket med flere. Historielaget tenkte han seg som en mulig arvtaker, men gikk bort fra dette da jo dette laget, som enhver annen forening, en dag kan være borte.

Som den gamle kommunemann han var, kom han så til at det beste ville være å overdra det hele til kommunen. Men usikkerheten var der helt til det siste. Gjennom Nittedal historielag og Småbrukerlaget var Hans Evensen blitt kjent med Kristen Rønning, bosatt på Gamleveien ved Øvre Gaustad. Tidlig en søndag morgen ringte han til Rønning og leste opp forslaget til kontrakt med kommunen.

– Hva er din mening om dette ut fra dine følelser for det jeg har greid å raske sammen? sa han.

– Hvis du ikke har noe annet alternativ selv, så er jeg enig med deg, svarte Rønning.

– Da postlegger jeg brevet, svarte han. Slik gikk Hans Evensens tilbud til kommunen.

Den formelle overrekkelsen fant sted fredag 8. november 1974 i administrasjonsbygget på Mo. Ordfører Ole Ødegård tok i mot samlingene på kommunens vegne. Det var stort fram møte med fylkesmann Petter Koren i spissen. Videre var representanter for Hans Evensens familie der, formannskapsmedlemmer, formannen i kulturutvalget, Willy Torp, formannen i Nittedal historielag, Per Ruud, finansrådmannen med flere. Kveldens høydepunkt kom da fylkesmannen festet Kongens fortjenstmedalje i gull på Hans

Evensens bryst.

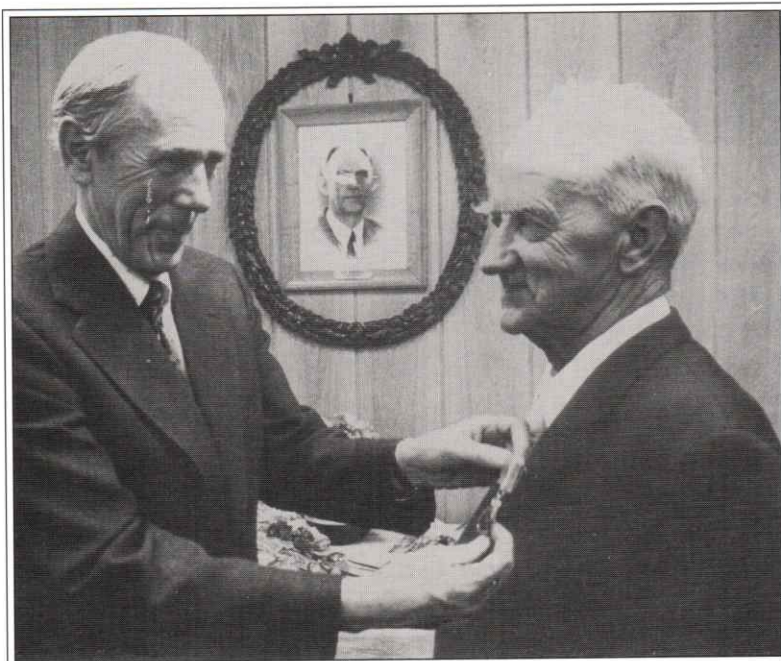
– Jeg innstilte på sølv, men Kongen sa:

– Denne mannen fortjener gull, sa fylkesmannen. En rad med hilingsstaler fulgte. Den mest sprudlende kom fra kultursekretær Gro Wester. Hun hyllet Hans Evensen som en moderne askeladd.

– Hos deg går samlerglede og samfunnsengasjement sammen, sa hun, – derfor kommer verdiene hele bygda til gode. Du er en kulturinstitusjon alene!

Det er vanlig at

mottakere av Kongens fortjenstmedalje er til audiens på slottet for å takke. Dette skulle også Hans Evensen gjøre. I en samtale med Ole Ødegård - gammelordføreren - hadde han vært litt betenkt over dette. – Ja, da skal jeg bli med deg, sa Ødegård. Dette var på en lørdag og et par dager seinere skulle audiensen finne sted, men da var Hans Evensen død. Stille og rolig gikk han bort med ei bok mellom hendene den 8. februar 1975. Noen dager seinere ble han bisatt under meget stor deltakelse.

Fylkesmann Petter Koren fester Kongens fortjenstmedalje på Hans Evensens bryst

III

FRAM I LYSET

«Å la de unge bli kjent med fortiden ser jeg som noe vesentlig, sa han - la dem få vite under hvilke primitive forhold deres forfedre levde. Vi behøver ikke gå lengre tilbake enn til beste-foreldrene.»

Hans Evensen om sitt arbeid med å formidle kunnskap om fortida til dagens ungdommer

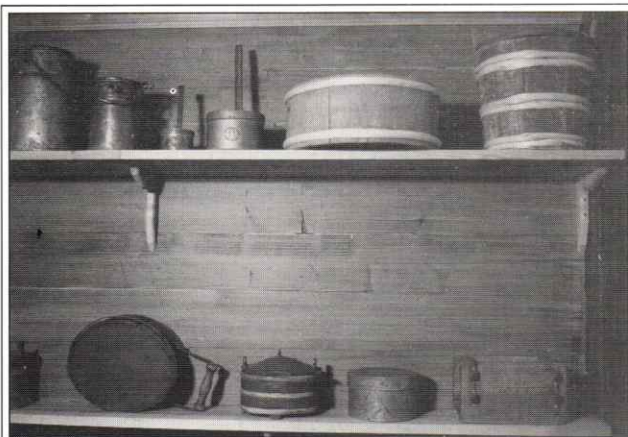
I sitt avtaleforslag til kommunen overlot Hans Evensen sine samlinger på Granly uten vederlag. De tre bygningene tilbød han for 35 000 kroner. Disse skulle stå på Granly så lenge han levde. Etter den tid kunne den nye eieren bestemme om de skulle stå der mot en bygselsavgift. Skulle det hele flyttes, skulle det være som en enhet innhegnet av Ole Stuas gjerde. Med Historielaget som pådriver i åra som fulgte ble det arbeidet for å få etablert et bygdetun med evensensamlingene som en sjølstendig enhet.

Nå gikk det dessverre aldri slik som tenkt. I stedet gikk åra uten at noe skjedde. Etter en del år flyttet kommunen samlingene og lagret dem. Ingen hadde i denne tida noen glede av dem.

Av museumsbygningene på Granly er det bare den vesle peisestua som står igjen. Knubbestua og huset fra Fåberg viste seg ved nedtaking å være i så dårlig forfatning at de ikke var noe å ta vare på. Tømmeret fra det laftede stabburet er lagret under fjøset på kommunens eiendom Nygård

Mølleparken

I begynnelsen av nittiåra kom samlingene på kartet igjen. Den 2. september 1995 ble Nittedal bygdesamling åpnet i lokalene til Rotnes gamle mølle - Mølleparken. Av

Bruksting for behandling av melk

utstillingsgjenstandene der danner Hans Evensens samlinger hovedtyngden. Av de 447 gjenstandene i Hans Evensens fortegnelse kan bortimot halvdelen i dag beskues i de gamle møllelokalene. Rundt regnet den andre halvdelen er lagret i låven på Nygård. Der finnes også en del vognredskap og Ole Stuas gjerde. De store bildene av dikterne og av Ole Stua er ikke utstilt og skal befinne seg i rådhus-hvelvet.

Ustillingen i mølla er fint ordnet i avdelinger med Hans Evensens

samlinger integrert i det hele. Her har museumseieren ikke etterkommet Hans Evensens ønske som var at samlingene skulle være en egen enhet i et framtidig bygdemuseum.

I en avdeling står en stor vestol. Vi finner ullkurv, linhekle, skreddersaks og mer som har med tekstiler å gjøre. I det oppmonterte kjøkkenet er det bord og benker. Likeså

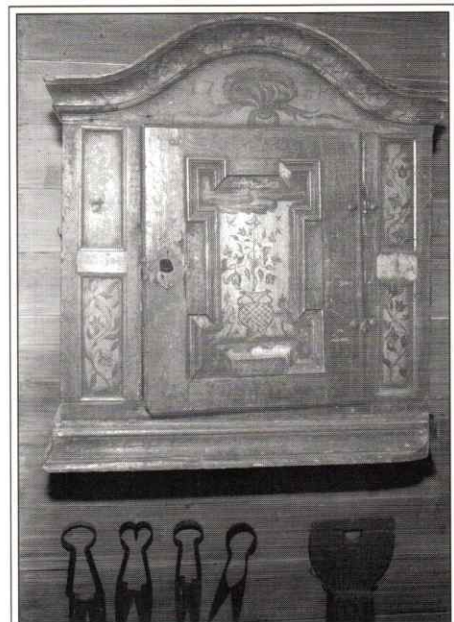
Kjøkkenbenk fra søndre Skøyen. Forskjellige kjøkkenredskaper

kjøkken- og bakeutstyr. Mye av dette tok Hans Evensen vare på da hovedbygningen på Søndre Skøyen ble revet i 60-åra. I et lite soverom kan vi betrakte gamle dagers vaskeservant, fat og vannmugge. Her står også ei fin dragkiste, et kommodelignende møbel, men mye større. Slike ble brukt til oppbevaring av klær, duker, undertøy med mere. I det gamle formannskapsrommet som er innredet, er det fornyelser i kommunens inventar som har gjort at det gamle er kommet samlingene til gode.

Det store antall gjenstander i fortegnelsen imponerer, men ved nærmere ettersyn oppdager vi at kobberkjeler, sakser, kjevler, gryter og vaffeljern er det svært mange ganske like av. Her har vel samleren vært litt ukritisk. For øvrig anbefaler vi enhver å gå på egenoppdaging i bygdesamlingene.

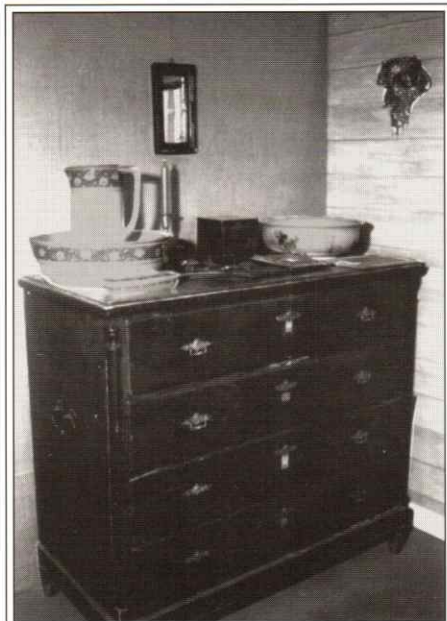
En liten sak er så spesiell at vi skal gå litt nærmere inn på den. Det er ei årelatingsbile, eller ei blodøks. Den har form som ei lita øks og skaftet er 6-7 centimeter langt. Litt tilbake i tida trodde folk at når en hadde smerter i bein, armer, rygg og andre steder, så var årsaken den at det var vondt blod som måtte ut. En legekyndig, men ofte også «ei klok kone», foretok årelating. Her er vi nær trolldommens verden. Hans Evensen hadde fått bila av Marie Brua, som bodde ved Kjul. Denne bila er egentlig fra Sverige.

Sjøl om nok det meste i samlingene er fra vår bygd, har Evensen også gjort funn i mange østlandsbygder med hjembygda Fåberg som en god nummer en. I dag ligger Hans Evensens rikholdige samlinger tilgjengelig for alle som har lyst og vilje til å avlegge dem et besøk. De fleste besøkende i historiske samlinger får iallfall så lenge besøket varer, sitt sinn

Et rosemalt hengeskap fra 1778 fra Nittedal

og sine tanker dreid i en annen retning. Dagens mas viker plassen for en roligere rytme som den besøkende glir inn i uten sjøl å vite det. De gamle gjenstandene med sin spesielle lukt stemmer til ettertanke, og spenner nervene ned. Kanskje gir et museumsbesøk noe mer enn å fortelle om forgangne tider?

En dragkiste med skuffer fra Skøyen. Vaskestell fra samme sted

Men mer av gjenstandene må fram, og tar vi ikke feil, vil dette skje i de nærmeste år dersom styreren av bygdesamlingene får muligheter til å arbeide videre.

Vi kan allerede nå være stolte av vårt bygdemuseum!

KILDER

- Husmannsfolk. Husmannsminne frå Gudbrandsdalen side 198-202. Redigert av Arnfinn Engen. Utgitt til Husmannsdagene 1979. Tiden Norsk Forlag.
- Varingen – lokalavis for Nittedal og Hakadal.
- Muntlig hovedkilde: Irene Myhre.

Utgitt av Nittedal kommune 1998
ISBN 82-993464-2-8